Originalni naučni rad

DRUŠTVENO PRAVNI POLOŽAJ VAKUFA U PROSTORU REPUBLIKE SJEVERNA MAKEDONIJA OD OSNIVANJA DO DANAS

Muhammed Izeti

Univerzitet u Novom Pazaru,
Novi Pazar, Srbija
muhamedizeti1727@gmail.com

Apstrakt

Vakuf je islamska institucija koja svoje temelje ima u islamskim pravnim izvorima: Kur'anu i sunnetu. Norme na kojima počiva vakuf uspostavljene su kroz proces stvaranja i tumačenja islamskog prava od strane relevantnih muslimanskih pravnika koji su postavljali vakufske standarde. Vakuf imao je neprocenjivu ulogu u razvoju muslimanskog društva i ekonomije u prostoru Republike Sjeverna Makedonija. U mnogim istorijskim periodima, kada su se različiti državni sistemi na ovim prostorima našli u krizi, vakufi su preuzeli inicijativu i nadopunili slabosti i nemoć države. To je bilo vidljivo u područjima religije, obrazovanja, kulture, zdravlja, socijalnih, ekonomskih poslova itd. Poznato je da je vakufska imovina, pod represivnim mjerama u prošlim društveno-političkim sistemima, konfiskovana, nacionalizirana i uništena na razne načine. U vreme vladavine Austro-Ugarske monarhije, Kraljevine SKS, Jugoslovenskog kraljevstva i bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, preko 95% prazne imovine je konfiskovano, nacionalizirano i uništeno na razne načine. Kroz historiju je vakf bio u službi muslimana, uvijek održavajući svoju osnovnu dobročinstvo i ljudsku svrhu, njihov povratak, s jedne strane, će ojačati kontekst vladavine zakona, dok će s druge strane promovirati pozitivan razvoj vjerskih obrazovnih i kulturnih procesa Islamske zajednice, i bit će u službi stanovništva i društva. Maksimalna posvećenost administracije Islamske zajednice u kontekstu povraćaja vakufske imovine dobar je primjer kako pravne tako i društvene posvećenosti ublažavanju nepravde koja je učinjena ovoj instituciji u prethodnom sistemu.

Ključne reči: Vakuf, Republika Sjeverna Makedonija, Islamska zajednica, nacionalizacija.

SOCIAL LEGAL POSITION OF WAQF IN THE AREA OF THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA

Abstract

Waqf is an Islamic institution that has its foundations in Islamic legal sources: the Qur'an and the Sunnah. The norms on which waqf rests are established through the process of creation and interpretation of Islamic law by relevant Muslim jurists who set the waqf standards. Waqf played an invaluable role in the development of Muslim society and economy in the territory of the Republic of North Macedonia. In many historical periods, when different state systems in this region were in crisis, the Waqfis took the initiative and supplemented the weaknesses and weakness of the state. This was evident in the fields of religion, education, culture, health,

social, economic affairs, etc. It is well known that, under repressive measures in past sociopolitical systems, the Waqf property was confiscated, nationalized and destroyed in various ways. During the reign of the Austro-Hungarian Monarchy, the Kingdom of the SKS, the Yugoslav Kingdom and the former Socialist Federal Republic of Yugoslavia, over 95% of vacant property was confiscated, nationalized and destroyed in various ways. Throughout history, the waqf has been in the service of Muslims, always maintaining their basic charity and human purpose, their return, on the one hand, will strengthen the context of the rule of law, while on the other, it will promote the positive development of the religious educational and cultural processes of the Islamic community, and will at the service of the population and society. The maximum commitment of the Islamic community administration in the context of reclaiming waqf property is a good example of both legal and social commitment to alleviate the injustice done to this institution in the previous system.

Key words: Waqf, Republic of North Macedonia, Islamic Community, nationalization.

UVOD

Ovaj rad predstavlja naučno objektivnu analizu društvenog i pravnog položaja vakufa u prostoru današnje Republike Sjeverne Makedonije od perioda njihovog nastanka za vrijeme Osmanske države do danas. Istraživanje je koncentrisano na analizu pravnog koncepta vakufa i njihove društvene raširenosti i funkcionalnosti.

Cilj i svrha istraživanja odnosi se na analizu zastupljenosti institucije vakufa u društvu Republike Sjeverne Makedonije za vrijeme osmanlija i njihov utjecaj na društvene prilike od povlačenja osmanske države, za vrijeme kraljevine i komunističke Jugoslavije i u periodu poslije devedesetih godina dvadesetog vijeka. U društvima koje su vođene po principima islamskog prava zadužbine uglavnom su osnivane u kontekstu vakufa. Vakufi su sa svojim sredstvima pomagali u izdržavanju javnih institucija, jer su prihodi vakufa uglavnom potrošene u humanitarne svrhe. Prema konceptu islamske vjere jedini vlasnik imovine jest Bog pa tako i nad samim vakufom. Iako su se države mijenjale imovina vakufa i humanitarne institucije bila su zagarantovana. U dekretu vakufa, to jest u vakufnami, osnivač je onaj koji je odlučio o nameni vakufske imovine i samog vakufa, on je određivao i uslove kako će se upravljati sa vakufom. Glavni upravitelj, to jest mutevelija je određen od strane samog osnivača vakufa. Za vreme Osmanske države, državno sudstvo je kontrolisala i slijedila rad vakufa.

Provedena analiza vezana je za dokazivanje hipoteze i zasnovana je na podacima prikupljenim historiskim dokazima o vakufima koji su za vreme Osmanskog carstva su djelovali u sljedećim područjima u pogledu ispunjavanja obaveza države prema stanovništvu: a) U oblasti obrazovanja: Škole, medrese, biblioteke. c) U vjerskom području: džamije, tekije, mesdžidi, muvakkithane. d) U zdravstvenim i socijalnim područjima: bolnica (darušifa), karavansaraji, imareti, , starski domovi, kuće za dojenje djece, ceste, mostovi, česme, groblje. e) Na polju sporta: lože za hrvачe i streljane. f) U civilnim i vojnim oblastima: kasarne, dvorci, oružarnice, bašte. Vakufi su nastali kao zajednički rezultat odnosa države, stanovnika i vjere. Zbog toga su zadužbine oblikovane kao inicijativa pojedinaca, a ne državnog budžeta, u uslugama koje se pružaju za javno dobro Osmanskog carstva. Vakufi, kao

posebne institucije solidarnosti I koji su služili kao katalizator između države I stanovništva, jesu najvažnija odlika osmanske civilizacije i društva. To je sjajan sustav koji ima izuzetno efikasno mjesto u osnivanju i razvoju države i gradova u smislu društvenih, kulturnih, ekonomskih, političkih i mnogih drugih polja. Prema tome, u radu je korišćena historiska I pravno analitička metoda pomoću koje potrudili smo se da ustanovimo hronologiju institucije vakufa I njegovu društveno pravnu funkciju od osnivanja do danas.

PREDMET ISTRAŽIVANJA

Predmet istraživanja možemo klasifikovati kroz nekoliko cjelina i to:

- a) Analiza literature I dotičnih dokumenata u smislu osnivanja vakufa i njihove funkcije u prostoru Republike Sjeverna Makedonija
- b) Analiza pravnog osnova uvakufljenja imovine po šeriatskim pravnim propisima.
- c) Prezentiranje transformiranja vakufa nakon povlačenja Osmanske države i njihov novi status u dvadesetom vijeku.
- d) Analiza zloupotrebe koje su vezane za primjenu zakona o nacionalizaciji i konfiskaciji vakufske imovine.
- e) Analiza važnosti vakufa u održavanju institucije Islamske zajednice u današnjim uslovima.

PROBLEM ISTRAŽIVANJA

Problem istraživanja odnosi se na procjenu I klasifikaciju vakufske imovine u prostoru Republike Sjeverne Makedonije od njihovog nastanka do danas I refleksije vakufske imovine u pravnom I društvenom području. Suština vakufske imovine jeste da je ona neodvojivi deo društva i u formalnom smislu te kao takva igra najznačajniju ulogu u društveno - ekonomskim pitanjima zajednice.

Nadalje, razrada problema je usmjerena u naučnoj analizi uloge vakufske imovine u cjelokupnom društvu u Republiku Sjeverna Makedonija sa posebnim osvrtom na Islamsku vjersku zajednicu. Ishodi ovog istraživanja trebaju da daju neke naučne naznake budućim istraživačima da profiliraju imovinu uopće a posebno Imovinu Islamske zajednice u pravom smislu njene vrijednosti te da ukažu na sveobuhvatnost i vrijednost same institucije „Vakuf“ u našem društvu kroz mogućnost unapređenja njenog statusa u društveno pravnim krugovima.

CILJ I ZADACI ISTRAŽIVANJA

Generalni cilj istraživanja je utvrđivanje povezanosti društva I države sa vakufina i uticaja vakufa na društveno pravne segmente. Takođe cilj istraživanja jeste da se istraži pravni osnov osnivanja vakufa i prezentiranje važnosti vakufa sa muslimane I njihovu društvenu organizaciju vjekovima. U ciljeve istraživanja može

se spomenuti I objašnjenje potreba za donošenjem posebnih odredbi zakona koje se vezuju za status i zaštitu vakufske imovine islamske zajednice u aktualnom pravnom sistemu Republike Sjeverna Makedonija.

Polazeći od ciljeva postavljeni su osnovni zadaci:

- a) Istorijski osvrt na vakufsku imovinu i zakonsku regulativu osnivanja vakufa.
- b) Analiza utjecaja vakufa na društvenu realnost u prostoru Republike Sjeverna Makedonija
- c) Aktualni značaj vakufa za Islamsku zajednicu i muslimane uopće u Sjevernoj Makedoniji.

OSNOVNE HIPOTEZE

Istraživanja u ovom radu zasnovana su na sljedećim hipotezama:

Generalna hipoteza:

Istraživački rezultati ponuditi jasnu sliku vakufske imovine I institucija osnivanih pod vakufskim okriljem i činjeničnog stanja vezano za imovinu Islamske zajednice te potvrditi značaj vakufa za kulturni, odgojni, vjerski život muslimana u Sjevernoj Makedoniji.

Podhipoteze:

Istraživački rezultati pokazuju da je potrebno posebnim zakonom urediti oblast vakufa i imovine Islamske zajednice I da vakufi mogu odigrati ključnu ulogu u raznim sferama društvenog života muslimana u Sjevernoj Makedoniji.

METODOLOGIJA RADA

Metode koje će se koristiti u teorijskom i empirijskom istraživanju i analiziranju neposredno su zavisne od predmeta rada, kao i postavljenih hipoteza koje treba provjeriti, odnosno potvrditi. Istraživačku građu po obimu i strukturi vezano za vakufsku imovinu pribavili smo uvidom u zvanične evidencije Islamske zajednice, arhiva u Sjevernoj Makedoniji, zemljišnoknjižnih registara.

Pravna metoda će obuhvatiti istraživanje vezano za predstavljanje pravne platforme vakufske imovine u analizu vakufnana.

Statističku metodu ćemo koristiti za sakupljanje podataka, njihovo predstavljanje klasifikaciju, analiziranje, tumačenje numeričkih podataka, izračunavanje statističkih pokazatelja i na kraju analiza statističkih pokazatelja i izvođenje zaključaka.

Za teorijski dio koristićemo analitičku metodu koja će se bazirati na pregledu literature i analizi sadržaja. Za analiziranje sadržaja normativnih rješenja iz postavljene problematike koristićemo sociološko – pravni metod kao i metod kritičke analize.

OSNIVANJE VAKUFA I NJIHOV DRUŠTVENO PRAVNI POLOŽAJ

U jezičkom smislu riječ Vakuf, je arapskog porijekla od glagola Vekafe, što znači, zaustaviti, psvijetiti, stati. (Muftić, 1973:II). Vakuf je u pravnom sistemu islamske vjere jedna legalna državna institucija štednje. U ovom činu se ne evidentiraju osobe koje će koristiti taj vakuf imenom i prezimenom, već on predstavlja jednosmjerni zakonski čin. Znači, vakif ostavlja njegov imetak na korištenje određenih društvenih grupacija, koje bi ispunjavale zatražene karakteristike u vakufnamama. (Hrvačić, 2001:6) Prema tome, za osnivanje jednog vakufa je bila dovoljna izjava vakifa i nije bilo potrebe za izjavu primanja od strane onih koji će biti pomognuti vakufskom imovinom. Dakle, pored toga što se u činu osnivanja vakufa ne naglašava strana korisnika, sama potreba osoba koje ga koriste je smatrana prihvatanjem druge strane, odnosno, korisnika.

Islamski pravници su na koncenzusu sa uslovima vakufa i sveli su ih na sljedeća četiri uslova:

1. Izražavanje volje za ostavljanje vakufa (siga)
2. Onaj ko ostavlja vakuf (Vakif)
3. Imetak koji se ostavlja u vakuf (mevkuf)
4. Korisnici vakufa (mevkuf alejh)

Dodatno ovim uslovima se u tekstu vakufname dodavala i klauzula da ova četiri uslova imaju trajan karakter i nisu privremeni u kontekstu određenog vakufa. (Wehbe Zuhayli, 1989: 6)

Administracija jednog vakufa i načela i mjerila za korištenje vakufske imovine su određivani prema želji onoga ko ostavlja vakuf. Pisana izjava u kojoj su evidentirani uslovi administracije i korištenja vakufa je nazivano vakufnamom (vakfije). Islamsko pravo je uslove spomenute u vakufnami smatralo obligativnim. Vakufska imovina, u islamskom pravu i kao posljedica toga, i u periodu Osmanlija, je smatrana kao javna imovina i nije se mogla prodati, pokloniti i na niti jedan način se nije mogla predati u nečijem vlasništvu. Korištenje i izdavanje pod kirijom vakufskih imovina je rađena na osnovi navedenih uslova u vakufnami. Islamski pravници su dozvoljavali uzimanje duga u ime vakufa i samo u slučajevima kada je bilo potrebno popravljavanje ili izgradnja dodatnih objekata nekog određenog vakufa. (Wehbe Zuhayli, 1989: 153-54).

Radi realizacije cilja osnivanja vakufa, islamsko pravo je striktno naglasilo da se moraju poštovati uslovi navedeni u vakufnami, da se potpuno mora voditi računa o zaštiti vakufskih dobara i da se prihodi od vakufskih imovina dodjeljuju onima koji ih zaslužuju i imaju potrebu za njima. Ove usluge u druge stvari vezane za vakuf su upravljane od strane vakufskih upravitelja/administratora. Iako nije naglašeno u vakufnami, državni upravitelj i sudija su imali pravo kontrolirati i pratiti rad i administraciju vakufa.

Na osnovi propisa islamskog vjerskog zakona i uslova navedenih u vakufnami, kompetencija administracije vakufa je imenovana pojmom „velajet“. U praksi Osmanlija je uglavnom korišten ovaj pojam. Glavni administrator koji se bavio upravljanjem vakufa je bio nazivan kao „Mutevel-li“ ili „Nazir“. Mutevel-li i drugi administratori vakufa su bili zaduženi da se brinu o vakufu i na nikakav način nisu imali pravo predati vlasništvo ili oštetiti vakufsku imovinu. Naprimjer, mutevel-li nije imao pravo zaposliti nekoga u vakufu za veću nadoknadu od prosječne nadoknade radnika na pijaci, niti da kupi nešto za vakuf za veću cijenu od prosječne cijene na

tržištu. Ukoliko bi učinio takvu stvar, razliku bi morao platiti lično on. (Akgündüz, 1988: 45-47)

VIDOVI VAKUFA U PROSTORU REPUBLIKE SJEVERNA MAKEDONIJA

Prema dosadašnjim studijama vakufa, oni se mogu svrstati na različite načine. Kao posljedica različitih islamskih pravnih mišljenja, njihova je klasifikacija od strane različitih autora izvedena na više načina. Većina vrsta vakufa uvjetovana je prirodom i potrebom izvršavanja svojih obveza, ciljeva, različitih društvenih dužnosti itd., kao i materijalnom potrebom njihovog postojanja, te se dalje dijele na skupine i podgrupe ovisno o svrsi njihovog uspostavljanja.

Vakufi su u većini slučajeva bili vjerskog, obrazovnog, humanog, socijalnog, ekonomskog itd. karaktera i bili su posvećeni različitim svrhama koje je vakif uzeo u obzir prilikom izrade akta vakufa (vakufname). (Begović, 1963:25).

a) Humanitarni vakufi

Vakufi koje društvo i stanovništvo koriste bez ikakve uzajamnosti ili materijalne naknade i primarno se koriste za pomoć dobrotvornim i humanitarnim svrhama. Kao što su: vakufi za džamije, škole, biblioteke, ljekarne, bolnice, vakuf za siromašne i bolesne ljude, održavanje vodnih resursa, groblja, kupališta i slično. Najprikladnija ilustracija ove vrste vakufa je ona o Sungur Čavuš Bej (umro 1470.) koji je bio i guverner / upravitelj vilajeta Bitola. On je, kako je to stavio u svoju vakufnamu, ostavio veliko nasljeđe u korist muslimana na ovim krajevima. U vakufnamu od 837/1435 godinbe za održavanje džamije, medrese i tekije koju je izgradio u Bitolju, ostavio je jedan han, 25 prodavnica, vrt, dvije tržnice /bazara, sedam mlinova. (Kaleshi, 1972:72'73)

b) Profitabilni vakufi

Vakufi koji su imali kapital i prihode uglavnom su korišteni za održavanje obrazovnih i kulturnih institucija, ili čak za pomoć siromašnima. Ogromna većina ovih vakufa sastojala se od nekretnina, poput prodavnica, gostionica, mlinova, vinograda, itd. Primjer ove vrste vakufa može se smatrati vakuf Is'hak-bega iz Skoplja koji je ostavio dva hamama / javna kupališta, 102 dućana, dvije gostionice, kuću i 7 vinograda.

c) Nasljedni vakufi

Ovaj tip vakufa od islamskih pravnika nije prihvaćen kao tip islamskog vakufa, ali su takvi vakufi postojali u kasnijim periodima Osmanskog carstva. U ovom tipu vakufa nasljednik koji je očigledan, nasljednicima vakufa postavio je svoje biološke nasljednike. Takvi se mogu smatrati vakufi kasnih doba, u 19. stoljeću. Primjer su Tetovske kućebegova u selu Bardovci u Skoplju, koje su naslijedile od vlastitih sinova, pozivajući se na Redžepa i Abdurrahman-pašu, a kasnije ih je država

zaplijenila u komunističkom periodu. U tim prostorijama trenutno nalaze rezidencije nekih stranih ambasada, poput rezidencije ruske ambasade.

UPRAVLJANJE VAKUFIMA U PROSTORU REPUBLIKE SJEVERNA MAKEDONIJA

Vakuf u pravnom sistemu islamske vjere je državna pravna institucija štednje. Ovim aktom se ne identifikuju osobe koje će koristiti vakuf sa imenima i prezimenima, već je to jednostrani pravni akt. Odnosno, bogata osoba svoje bogatstvo ostavlja na raspolaganju određenim društvenim grupama koje će ispuniti osobine potrebne za administraciju vakufa. Shodno tome, uspostavljanje vakufa dovoljno je samo proglašavanje vakufa i nema potrebe za izjavom o prihvatanju od strane onih kojima će pomoći bogatstvo vakufa. Dakle, pored činjenice da u aktu o uspostavljanju ne potencira se primatelj vakufskih dobara, tehnički, naglašava se samo potrebu osoba koje je koriste, I to prihvaća se kao prihvaćanje druge strane, odnosno primatelja.

Islamski pravници su mišljenja da je vakif je odgovoran za vakuf, i on ga rukovodi i administrira sa njim tokom svog života. Na primjer: izgradnja, popravak, iznajmljivanje i distribucija vakufskih dobara. Vakif ima pravo da imenuje drugu osobu za nadzor vakufa. Ako vakif umre pravo nadzora ima osoba koju je vakif odredio prije njegove smrti, a ako niko nije imenovan, tada pravo nadzora pripada sucu koji se brine o poslovima vakufa, sudac se može direktno pobrinuti za vakuf, ili imenovati zamjenika koji će administrirati vakufom. Administrator vakufa se također može imenovati na osnovu uvjeta koji se traže od administratorsa i koji su spomenuti u vakufnamu. (Hatemi, 1969:45).

a) Upravljanje vakufima za vrijeme Kraljevine Jugoslavije

S završetkom Prvog svjetskog rata i stvaranjem Srpsko-hrvatsko-slovenskog kraljevstva formirane su dvije muslimanske zajednice: Islamska vjerska zajednica Bosne i Hercegovine koja je imala potpunu autonomiju utvrđenu u Ustav donesen iz vremena Austrougarsko carstvo. Sjedište joj je bilo u Sarajevu dok je njime upravljao Reis-ul-Ulama; i Vrhovni muftija, koji je obuhvatao muslimansku zajednicu Kosova, Makedonije, Crne Gore i Sandžaka. Sjedište joj je bilo Beograd, dok je glavni muftija, poznat kao Vrhovni muftija, bio zadužen za to. Za razliku od bosanskohercegovačkog rijaseta, vrhovni muftija je bio pod potpunom kontrolom Vlade SKS-a, odnosno Ministarstva vjera. Njegova djelatnost temeljila se na Uredbi usvojenoj 1919. godine koja je 1920. godine prešla u zakon. Prema odredbama te uredbe, sva vlast bila je koncentrirana na glavno muftijstvo, i na muftije okruga koje je imenovao ministar za vjeru. Na čelu tih institucija imenovani su pouzdaniji ljudi vlasti kao što su Hasan Rebac, vođa Muslimanske komore koja djeluje u okviru ministarstva, Mehmet Zeki glavni muftija, i Mustafa Kulenović, sekretar Vrhovnog ministarstva, Talat Selim, muftija u okrugu Bitola, Dž. H. Mejlić, muftija skopskog okruga, Ali Riza, muftija okruga Ohrid itd. (JAPM, 4:10-11)

b) Upravljanje vakufima za vrijeme SFRJ-a

Uspostavljanjem nove države komunističke Jugoslavije muslimanske zajednice ovih zemalja našle su potpuno neorganizirano, pa je kao rezultat toga, I vakufska

imanja koja u velikoj mjeri bila pod upravom Islamske zajednice. Situacija je bila još gora u Republici Makedoniji, posebno zbog potpune neorganiziranosti Islamske zajednice.

Kada je pod sloganom: "zemlja pripada onima koji to rade", nova komunistička vlast sa Zakonom o agrarnoj reformi od 1945. godine, koji je donijela Privremena narodna skupština nacionalizovala i konfiskovala gotovo cijelu vakufsku imovinu, osim određenih džamija.

Zakon o raspoređivanju stanova i poslovnih prostora od 17.02.1945. i Zakon o nacionalizaciji građevinskog zemljišta od 1958 godine posebno su oštetili vakufsku imovinu. S obzirom na to da su te zgrade predstavljale najveći dio vakufske imovine u urbanim područjima. Glasnik, 1950:4-7)

c) Upravljanje vakufima u Sjevernoj Republici Makedoniji

Nakon proglašenja nezavisnosti Makedonije i odvajanja od jugoslovenske federacije 1990. godine, glavni zadatak Islamske zajednice bio je da se usredotoči na vraćanje uzurpiranih vakufa od strane države, posebno nakon usvajanja zakona o denacionalizaciji.

Aktivnost Islamske zajednice u pogledu restitucije vakufske imovine oduzete nasiljem počela je nakon što su počele reforme u svim oblastima društvenog života u Makedoniji koja tada još je bila pod Jugoslavijom. Visoki službenici Udruženja dostavili su relevantne zahtjeve političkim tijelima. Operacionalizacija tih tvrdnji uslijedila je nakon odluke Vrhovnog sabora Islamske zajednice SFRJ od 06.11.1990. Godine, kojom su mešihati bili angažovani da sastave popis svih nacionalizovanih nekretnina na teritorijama Jugoslavije do kraja ramazana (april 1991. godine), kako one preuzete nakon 1945. godine, tako i one koje su još uvijek u vlasništvu Islamske zajednice.

Analizom vakufa koji su ostali pod upravom Islamske zajednice u RSV-u utvrđeno je da se oni sastoje uglavnom od džamija, od kojih je veliki dio izgrađen na novim zemljištima koje su izgradili kasnije muslimansko stanovništvo, neke tekije, kao što su u Kicevu, Strugi i Ohridu, te neke trgovine u najgušće naseljenim albanskim muslimanskim gradovima, poput Skoplja (posebno starog pazara), Tetova, Gostivara i Struga. Pored toga, većina imanja vakufa koji su preostali iz vremena osmanske vlasti uzurpirana su u periodima različitih uprava koje su vladale tim prostorima. Treba napomenuti da je većina trenutnih nekretnina Islamske zajednice u RSV-u, kao što je Isa Begove medrese i Fakulteta islamskih nauka u Skoplju, ženska podružnica Isa Begove medrese u Skoplju, Tetovu, Gostivaru, zgrade Rijasata Islamske zajednice, raznih muftistva, izgrađene su u periodu od osamdesetih godina dvadesetog vijeka.

ZAKLJUČAK

Institucija vakufa bila je prisutna u svim sferama društvenog života na teritoriji RSV-a, postajući tako vrlo važan faktor ekonomskog, vjerskog i kulturnog razvoja ovog područja, te služio kao moćan instrument za pomoć, solidarnost i socijalnu podršku. Vakufi, kao posebne institucije solidarnosti i koji su služili kao katalizator

između države i stanovništva, jesu najvažnija odlika osmanske civilizacije i društva. To je sjajan sustav koji ima izuzetno efikasno mjesto u osnivanju i razvoju države i gradova u smislu društvenih, kulturnih, ekonomskih, političkih i mnogih drugih polja.

Vakufi su igrali važnu ulogu u povijesnom kontekstu, ali će njihov povratak, s jedne strane, ojačati kontekst vladavine zakona, dok će s druge strane promovirati pozitivan razvoj vjerskih obrazovnih i kulturnih procesa Islamske zajednice, i bit će u službi stanovništva i društva. Maksimalna posvećenost administracije Islamske zajednice u kontekstu povraćaja vakufske imovine dobar je primjer kako pravne tako i društvene posvećenosti ublažavanju nepravde koja je učinjena ovoj instituciji u prethodnom sistemu.

LITERATURA

1. Akgündüz, Ahmet (1988), *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Mütessesesi*, Ankara str. 45-47.
2. Amedoski, Dragana (2008), *Leskovački vakufi u periodu od Osmanskog osvajanja do kraja XVI veka*, Istorijski časopis, knjiga:LVII, Beograd.
3. Ekinci, Ekrem Buğra (2012), *Osmanlı Hukuku: Adalet ve Mülk*, Istanbul, Arı Sanat.
4. Gibb, H.A.R. (1958). *The Travels of Ibn Battuta*, London.
5. Handžić, A. (1977), *O formiranju nekih gradskih naselja u Bosni u XVI stoljeću (uloga države i vakufa)*, Prilozi za orijentalnu filologiju (POF) XXV, Sarajevo.
6. Hatemi, Hüseyin (1969), *Türk Hukukunda Vakıf Kurma Muamelesi: Önceki ve Bugünkü*, Istanbul.
7. Hrvačić, Esad (2001), *Vakuf – trajno dobro*, Sarajevo: El-Kalem.
8. Inaldžik, Halil (2003), *Osmansko Carstvo, Utopija*, Beograd.
9. Kaleshi, Hasan (1972), *Najstari Vakufski Dokumenti u Jugoslaviji na Arapskom Jeziku*, Priština.
10. Koprulu, Bulent (1951), *Tarihte Vakıflar, Hukuk fakultesi mecmuasi*, VIII/3-4, Ankara.
11. Muftić, Teufik (1973), *Arapsko-srpskohrvatski rječnik*, II dio, Sarajevo.
12. Özcan, Tahsin (2005) *“Osmanlı Vakıf Hukuku Çalışmaları”*, Türkiye Arastirmalari Literatur Dergisi, III/5, Istanbul.

RESUME

Waqf is an Islamic institution that has its foundations in Islamic legal sources: the Qur'an and the Sunnah. The norms on which waqf rests are established through the process of creation and interpretation of Islamic law by relevant Muslim jurists who set the waqf standards. In societies governed by the principles of Islamic law, endowments are mostly established in the context of waqfs. The waqfs used their funds to help support public institutions, because the waqf's income was mainly spent on humanitarian purposes. According to the concept of the Islamic faith, the sole owner of property is God and thus over the waqf itself. Although the states changed, the property of the waqf and humanitarian institutions were guaranteed. In the decree of the waqf, the founder is the

one who decided on the purpose of the waqf property and the waqf itself, he also determined the conditions for how the waqf will be managed. The general manager, that is, the mutevelija, is appointed by the founder of the waqf himself. During the Ottoman state, the state judiciary controlled and followed the work of the waqf. Waqf played an invaluable role in the development of Muslim society and economy in the territory of the Republic of North Macedonia. In many historical periods, when different state systems in this region were in crisis, the Waqfis took the initiative and supplemented the weaknesses and weakness of the state. This was evident in the fields of religion, education, culture, health, social, economic affairs, etc. It is well known that, under repressive measures in past sociopolitical systems, the Waqf property was confiscated, nationalized and destroyed in various ways. During the reign of the Austro-Hungarian Monarchy, the Kingdom of the SKS, the Yugoslav Kingdom and the former Socialist Federal Republic of Yugoslavia, over 95% of vacant property was confiscated, nationalized and destroyed in various ways.

An analysis of the waqfs that remained under the administration of the Islamic Community in the RNM found that they consisted mainly of mosques, much of which was built on new land built by the later Muslim population, some tekkes, such as in Kicevo, Struga and Ohrid, and some shops in the most densely populated Albanian Muslim cities, such as Skopje (especially the old market), Tetovo, Gostivar and Struga. In addition, most of the waqf estates that remained from the time of the Ottoman rule were usurped during the periods of various administrations that ruled those areas. It should be noted that most of the current Islamic Community real estate in RNM, such as the Isa Bey Madrasa and the Faculty of Islamic Sciences in Skopje, the women's branch of the Isa Bey Madrasa in Skopje, Tetovo, Gostivar, the Islamic Community Riyasat building, various muftis, were built in period of the eighties of the twentieth century.

Throughout history, the waqf has been in the service of Muslims, always maintaining their basic charity and human purpose, their return, on the one hand, will strengthen the context of the rule of law, while on the other, it will promote the positive development of the religious educational and cultural processes of the Islamic community, and will at the service of the population and society. The maximum commitment of the Islamic community administration in the context of reclaiming waqf property is a good example of both legal and social commitment to alleviate the injustice done to this institution in the previous system.